

Om te verhueden allen dierte ende alle opcoepinge ende monipolien van graeijn: een reglement op de graanhandel in Beringen uit 1586

Rombout Nijssen

Hoewel het graafschap Loon geen deel uitmaakte van de Spaanse Nederlanden, bracht de Opstand in de Nederlanden tegen de Spaanse koning vanaf zijn begin in 1568 veel ellende met zich mee voor de inwoners van de dorpen en steden in het Loonse. Vooral de campagne die Alexander Farnese in 1578 inzette met het oog op de herovering van de Spaanse gebieden aan de rechterover van de Maas, liet diepe sporen na. In 1578 veroverde Farnese het hertogdom Limbourg, het land van Dalhem en Valkenburg. In maart 1579 begon hij het beleg van Maastricht, dat op 29 juni van hetzelfde jaar door zijn troepen ingenomen werd. De inname van Maastricht gaf aanleiding tot een bloedbad in de stad. Niet alleen een duizendtal soldaten van het garnizoen van de opstandige Staten die de stad verdedigd hadden verloren daarbij het leven, maar ook een even groot aantal burgers van Maastricht zou de belegering en de verovering van hun stad niet overleven¹.

Het beleg, de verovering en de plundering van de stad waren niet alleen in militair opzicht een belangrijke gebeurtenis. Ook de economische gevolgen van de oorlogshandelingen waren groot: voor Maastricht maar ook voor het verre ommeland. Tot in de verre omgeving van het krijgsgebeuren hadden de bewoners van het platteland en van kleine stadjes te lijden van stropende soldatenbenden. Gedurende tientallen jaren zou de oorlogstoestand in de Maasvallei aanhouden. Naast de vernielingen die aangebracht werden aan de oogst betekende de aanwezigheid van de krijgslieden ook dat er voorzien moest worden in de voeding van soms tienduizenden extra eters. Dat dit alles zijn invloed had op de voedselvoorziening in de streek, dat de graanprijs steeg en de beschikbaarheid van graan voor de plaatselijke markt verminderde, spreekt voor zich².

¹ P. Ubachs, *Handboek voor de geschiedenis van Limburg (Maaslandse Monografieën, 63)*. Hilversum, 2000, p. 175-178.

² Voor Sint-Truiden werden gegevens over de graanprijzen in de 17de eeuw gepubliceerd. Daaruit blijkt dat de

Het is in die context dat de stadsmagistraat van Beringen op 15 augustus 1586 een reglement op de graanhandel uitvaardigde. De bedoeling van het stadsbestuur was om enerzijds in te gaan tegen ongecontroleerde prijsstijgingen ten gevolge van het opkopen van het graan door handelaars, en anderzijds de beschikbaarheid van koren te garanderen voor particulieren, de mensen die koren kochten *tot hons selffs gebruik*.

Het reglement bepaalt dat op de wekelijkse marktdag, die in Beringen op zaterdag viel, alleen nog op het marktplein koren, boekweit, gerst of haver verhandeld mocht worden. Elders op het grondgebied van Beringen werd dat verboden (art. 1). Op de markt mocht de graanhandel pas vanaf tien uur van start gaan. Op die manier kregen ook de mensen die in een verre uithoek van het grondgebied van Beringen woonden, de kans om vanaf de opening van de markt aanwezig te zijn. Het eerste uur, van tien tot elf, was de markt gereserveerd voor kopers die voor hun eigen gebruik kochten. Graanverkopers mochten ook kleine klanten geen graan weigeren te verkopen. Wanneer een klant dat vroeg, dan moesten zij ook kleine hoeveelheden van niet meer dan *een, twee oft drie halsters* afwegen en verkopen (art.2). Bovendien moesten zij dezelfde eenheidsprijs hanteren voor de verkoop van kleine of van grote hoeveelheden (art. 4). Graanhandelaars moesten tot elf uur van de markt wegblijven. Zij mochten het aangeboden graan voor elf uur ook niet alvast keuren of een prijs afspreken met een verkoper (art. 7). Pas nadat de klok elf uur geslagen had, mochten ook graanhandelaars en opkopers aan de markt deelnemen (art. 2). Maar ook dan bleven de handelaars die hele karren graan kochten verplicht om daaruit door te verkopen aan burgers die er een kleine hoeveelheid van wilden overnemen (art. 8). Iedereen die graan kocht met het oog op de wederverkoop ervan, of die minder dan een jaar geleden nog graan gekocht had voor de voortverkoop, werd in dit verband als handelaar beschouwd, en moest wachten tot na elf uur voordat hij graan mocht kopen (art. 3). Het vijfde artikel verbood om nog op zaterdagen graan dat rechtstreeks bij de producent gekocht was, bij handelaars aan huis te leveren. Ook graan dat op een andere dag gekocht was en dat op zaterdag in de stad geleverd werd, moest langs de markt passeren, en aan de marktprijs worden aangeboden aan wie er in geïnteresseerd was. Pas na twaalf uur mocht vervolgens het niet verkochte graan geleverd worden bij wie het besteld had (art. 5).

De boetes voor overtreders van dit reglement waren niet mals. Verkopers die op zaterdag elders dan op het marktplein graan aanboden, of die niet voor elke klant dezelfde prijs hanteerden, konden hun graan aangeslagen zien worden. Handelaars of opkopers van graan

prijs van een vat (in Sint-Truiden 26,12 liter) rogge steeg van 12,9 stuiver per vat in 1570 naar 34,6 stuiver per vat in 1579. Vervolgens zou de prijs tot 1585 stabiel blijven op een niveau rond de 30 stuivers, om in 1586 door te schieten naar 48,6 stuivers. Zie S. SCHEVENELS, *Prijzen, lonen en levensstandaard te Sint-Truiden in de 16de eeuw*, in: *Historische bijdragen ter nagedachtenis van G. Heynen*. Sint-Truiden, 1984, p. 291-312.

die één van de bepalingen uit het reglement overtraden, zouden met een boete van 10 goudgulden bestraft worden. De opbrengst van boetes die op basis van dit reglement zouden opgelegd worden moesten in drie delen gedeeld worden, waarvan één deel voor de stadskas, één voor de gerechtsofficier van Beringen en één voor de persoon die de overtreding aangegeven had (art. 9). Het reglement bepaalde in dit verband dat elke inwoner van Beringen, zowel van de stad zelf als van de zogenaamde *buitingen*, en of hij een beëdigde medewerkers van het stadsbestuur was of niet, overtredingen kon aangeven.

Tekstuitgave: Rijksarchief Hasselt, *Archief van de stadsmagistraat van Beringen*, nr. 21, f° 17–18

Ordonnantien der burgemeesters, gesworens ende raedt met advijs ende voerweeten van beide der heeren officieren van Beringen ter gewoenlicker plaetzen gepubliceert ende affgeleesen opden xvsten dach augusti anno XVc LXXXVI^{te}ich, present zijnde burgemeesters ende raedt voerscreven.

Om te verhueden allen dierte ende alle opcoepinge ende monopolien van graeijn ende tot gherieff deser stadt ondersaten, midtsgaeters allen gemeijn luijden die coeren coepen tot hons selffs gebruijck ende slijten, es geordineert bij borghemeesters ende raedt voerscreven met consent der officieren alhier sgeens hier nae volcht:

- [1] *Inden eersten dat niemant wije hij sij, tsij borgers, vreemdelinghen, coeplieden oft van wat qualiteijt die moegen zijn, en sal eenich coren, boeckqueij, garste oft haver tegen gaen, coepen, dingen oft loeven op saterdach onssen gewoenlicken mercktdach opden wech tsij buijten oft binnen der stadt oft oick gelt daer voer bieden, tsij heemelijck oft openbaerlijck, opde verbuerte vanden coeren soe veele aengaet den vercoeper, ende thien golt gulden soe veele mach aengaan den geenene die ghelt biedt voer het graeijn.*
- [2] *Ten anderen dat oeck niemant die alhier coren ter merckt sal brengen van wat specien het sij, en sal tselve coren moegen looven oft vercoepen voer die clock thien uren geslaegen sal hebben, ende alsdan sal een ieder sijn sacken ontbinden ende coeren moeten looven tot een ieders versuecke ende sullen alle onsse ondersaten, oeck allen luijden die voer hons selffs gebruijck coepen met een, twee oft drije halsters, moegen coepen vanden thien uren aff tot dat die clock sal elff uren slaen, ende daer nae sal een iegelijck moegen coepen wijent beliefft.*
- [3] *Ten derden en sal oeck niemant die coeren coept op vercoepe, tsij bij hem selven oft iemandts anders, oft die binnen eenen jaere coeren gecocht heeft op vercoop, tsij dan borgers deser stadt oft oeck vreemdelinghen, eenich coeren moegen dingen oft gelt daer voer bieden, voer dat die clock sal XI uren geslagen hebben, opde verbuerte van*

X golt gulden soe wijc ter contrarien doet ende daer voer den gebreckelijcken promptelijcken te moegen executeren aen goet oft den persoene.

- [4] *Ten vierden en sal oeck niemant die sijn coeren eens geloefft heeft tselve moegen opden selven mercktdach onder de handt opsteecken oft oick meer looven opde verbuerte van den coeren.*
- [5] *Ten vijffden ende om datter dickmaels bevonden es dat enige coerencoepers coeren coepen op leeveringe alsoe sij seggen, ende onder sulck dextel doen het coren met geheelen karren tot honnen huijssen vueren op merckdaghen, ende andere gemeijn huijden alsoe voer hon eijgen gebruijck egeen coren krijegen en kunnen, gebieden dat een ieder alsulck coeren als voerseet is sal opde merckt brengen oft vueren soe verre tselve geleverd woert op saterdach, ende tselve looven ende vercoepen tot iedermans versuecke, gelijk die merckt alsdan sal zijn, sonder tselve te weijgeren opde verbuerte van thien golt gulden ende tgeene dan niet vercocht en is, sal der vercooper moegen naer de clock twelff geslaegen, leveren aen den geenem die tselve gecocht heeft.*
- [6] *Sullen oeck van nu voertaen alle coephuijden van coeren tsij borghers oft vreemdelingen van elcken halster diese sullen uuter stadt vueren om te vercoepen, betaelen 3 stuijvers brabant.*
- [7] *Sij sullen oeck geen coerencoepers hen moegen laeten op de merckt vinden, coren dingen oft hon handen in enighe sacken steeken voer die clock elff uren geslaegen opde verbuerte van thien golt guldens.*
- [8] *Ende oft zaecken waere dat enige coren vercoepers enich coeren met geheele kerren op gecocht hadde naer de clock elff geslagen ende enige van onse burgers van sulcken coeren begeerden meede te hebben eenen halster oft twee voer hon eijgen gebruijck ende slijten, sullen die selve moeten laeten met hebben ende deijlen van alsulcken coeren sonder wederseggen opde verbuerte als voer.*
- [9] *Item allen amenden ende peenen voerscreven sullen woerden in drie deelen gekeert, een deel der stadt, dander den officiers ende het derde paert den aenbrengeren.*
- [10] *Ende op dat dese ordinantie te beeter ende strickteliker mochte onderhouden woerden, soe geeft men eenen iegelijcken ingesetenem deser bancken, tsij die selve sij in ennigen eedt der stadt oft niet, macht ende bevel om te moegen calengeren allen misbruijck boven verhaelt ende aenbrengen, ende sullen altoes int derde deel der peenen gauderen ende genieten.*

Adres van de auteur:

Rijksarchief
Bampslaen 4
3500 Hasselt
